

Od mitów do literatury

Materiał składa się z sekcji: "Dziedzictwo antyku", "Mity Greków i Rzymian", "Początki literatury i retoryki", "Zadaniowo".

Materiał zawiera 2 ilustracje (fotografie, obrazy, rysunki), 1 film, 18 ćwiczeń, w tym 4 interaktywne.

Zasób zawiera: obraz Bartolomeo di Giovanni "Mit o Io"; informacje o mitach jako dziedzictwie grecko-rzymskim; ciekawostkę o hasłach: „Muzea zburzymy!” „Pędzący samochód jest piękniejszy od Nike z Samotraki”; polecenie przypomnienia i wypisania tytułów poznanych mitów.

Zasób zawiera: rozważania o uniwersalnym charakterze mitów; fragment eseju Zbigniewa Herberta "Duszyczka"; fragment artykułu Stanisława Stabryły "Dziedzictwo antyku we współczesnej literaturze polskiej"; ćwiczenie interaktywne sprawdzające rozumienie tekstu; polecenia otwarte dotyczące formułowania argumentów, przeprowadzenia dyskusji (na temat tradycji), wyjaśnienia pojęć i metafor, wyszukania informacji o współczesnych tekstach kultury inspirowanych antykiem.

Zasób zawiera: ogólne informacje o mitach jako osiągnięciu kultury greckiej; polecenie przypomnienia poznanych wcześniej mitów ich treści i interpretacji, sformułowania definicji mitu; ćwiczenia interaktywne dotyczące funkcji mitów.

Zasób zawiera: wyjaśnienie pojęć: archetyp, topos; polecenie odnalezienia w omówionych wcześniej mitach archetypów i toposów; informacje o dokonanej przez Arystotelesa podziale na rodzaje literackie; wyjaśnienie znaczenia słowa liryka; informacje o roli retoryki w życiu Greków i Rzymian; ćwiczenie interaktywne polegające na przyporządkowaniu gatunków do rodzajów literackich; rysunek Stanisława Wyspiańskiego "Apollo na Olimpie".

Zasób zawiera: ćwiczenie interaktywne słowa klucze; ćwiczenie interaktywne polegające na ułożeniu krzyżówki z wykorzystaniem znajomości mitów - zredagowanie haseł i pytań (zasób zawiera film instruktażowy).

Od mitów do literatury

Mit o Io

Bartolomeo di Giovanni, Mit o Io, ok. 1490, Walters Art Museum, USA, domena publiczna

Do dziedzictwa grecko-rzymskiego, które zadecydowało o kształcie kultury współczesnej nam Europy (i świata), należą mity i odwołująca się do nich literatura.

Już wiesz

Przypomnij i wypisz tytuły mitów poznanych podczas lekcji w gimnazjum.

Ciekawostka

W XX wieku pojawiła się wyraźna tendencja do odrzucania tradycji. Wśród powtarzanych haseł pojawiały się m.in. następujące: „Muzea zburzymy!” oraz „Pędzący samochód jest piękniejszy od Nike z Samotraki”. Może ci, którzy tak twierdzili, mieli rację?

Dziedzictwo antyku

Literatura wywodzi się z mitu. Znajomość wierzeń Greków i Rzymian jest zatem nieodzowna, by zrozumieć, co twórcy antyczni chcieli przekazać swoim czytelnikom, słuchaczom, widzom. Czy jednak rzeczywiście dziś powinniśmy pamiętać, kim był Zeus, co zrobił Odys, jaką słabość miał Achilles, co (podobno) powiedział Cezar do swojego zabójcy Brutusa? Czy fakt, że od upadku Rzymu upłynęło ponad piętnaście wieków, nie usprawiedliwia naszego poczucia, że ludzie żyjący w starożytności nie mają nam nic ważnego do powiedzenia?

Ćwiczenie 1.1

Zdefiniujcie pojęcie *tradycji*, a następnie przeprowadźcie w klasie dyskusję nad powodami, dla których tradycja zasługuje na szacunek.

Ćwiczenie 1.2

Zastanówcie się, czy prawdziwe jest twierdzenie: Grecy i Rzymianie żyli w zupełnie innym świecie, w ogóle nieprzystającym do naszego. Po co nam wiedza o rzeczywistości, w której nie było samochodów, kucharek mikrofalowych, telefonów, internetu ani nawet rowerów? Sformułujcie co najmniej trzy argumenty do dyskusji na ten temat.

“ Zbigniew Herbert

Duszyczka

Jednym z grzechów śmiertelnych kultury współczesnej jest to, że małodusznie unika ona frontalnej konfrontacji z wartościami najwyższymi. A także aroganckie przeświadczenie, że możemy obyć się bez wzorców (zarówno estetycznych, jak i moralnych), bo rzekomo nasza sytuacja w świecie jest wyjątkowa i nieporównywalna z niczym. Dlatego właśnie odrzucamy pomoc tradycji, brniemy w naszą samotność, grzebiemy w ciemnych zakamarkach opuszczonej duszyczki.

Istnieje błędny pogląd, że tradycja jest czymś podobnym do masy spadkowej i że dziedziczy się ją mechanicznie, bez wysiłku, dlatego ci, którzy są przeciw dziedziczeniu i niezasłużonym przywilejom, występują przeciw tradycji.

A tymczasem w istocie każdy kontakt z przeszłością wymaga wysiłku, pracy, jest przy tym trudny i niewdzięczny, bo nasze małe „ja” skrzeczy i broni się przed nim.

Pragnąłem zawsze, żeby nie opuszczała mnie wiara, iż wielkie dzieła ducha są bardziej obiektywne od nas. I one będą nas sądzić. Ktoś słusznie powiedział, że to nie tylko my czytamy Homera, oglądamy freski Giotto, słuchamy Mozarta, ale Homer, Giotto i Mozart przypatrują się, przysłuchują nam i stwierdzają naszą próżność i głupotę. Biedni utopiści, debiutanci w historii, podpalacze muzeów, likwidatorzy przeszłości podobni są do owych szaleńców, którzy niszczą dzieła sztuki, ponieważ nie mogą wybaczyć ich spokoju, godności i chłodnego promieniowania.

Ćwiczenie 2.1

Czy Zbigniew Herbert zgodziłby się z twierdzeniem, że tradycja zasługuje na szacunek? Uzasadnij odpowiedź, przywołując odpowiednie cytaty z *Duszyczki*.

Ćwiczenie 2.2

Wyjaśnij, jak rozumiesz wyliczone w *Duszyczce* pojęcia: *wartości najwyższe*, *wzorce estetyczne*, *wzorce moralne*. Podaj przykłady.

Ćwiczenie 2.3

Wyjaśnij metaforyczne stwierdzenie, że (nieżyjący przecież od wielu lat) „Homer, Giotto i Mozart przypatrują się, przysłuchują nam”.

“ Stanisław Stabryła

Dziedzictwo antyku we współczesnej literaturze polskiej

Dzieje recepcji antyku w kulturze polskiej na przestrzeni ostatnich sześciu stuleci – od czasów renesansu aż po wiek XX – dowodzą, iż udział tradycji starożytnej [...] polegał przede wszystkim na twórczym inspirowaniu dzieł

literatury, sztuki, nauki i filozofii. Wydaje się, iż powszechna świadomość tego wielkiego długu, jaki kultura polska – wraz z całym światem cywilizacji zachodniej – zaciągnęła w antyku grecko-rzymskim, stanowi jeden z powodów szerokiego zainteresowania starożytnością w naszej epoce. [...] Równie mocno i powszechne odczuwane jest przekonanie, że zachowując związki z kulturą starożytną, zachowujemy [...] uniwersalny charakter naszej kultury współczesnej, jej łączność ze światem cywilizacji zachodniej wbrew różnym oficjalnym tendencjom usiłującym związek ten osłabić czy rozluźnić. [...] Nie ulega wątpliwości, iż każda próba oderwania nas od antyku – a iluż takich prób byliśmy już świadkami, choćby tylko na polu oświaty – od jego języków, literatury, sztuki czy filozofii – prowadzić musi do zubożenia naszego życia umysłowego i duchowego, do spłylenia i dewaluacji wielu pozytywnych tendencji, do wyjałowienia, stagnacji i dehumanizacji kultury narodowej. [...] Inspiracja antyczna przyniosła literaturze współczesnej setki książek z pogranicza literatury pięknej, których nie sposób zaliczyć do jednej kategorii gatunkowej: mamy tu na myśli eseje literackie, prace popularnonaukowe, reportaże, wspomnienia, książki należące do tzw. literatury faktu. Prace te obejmują niemal wszystkie dziedziny starożytności grecko-rzymskiej: od literatury, mitologii, historii, filozofii, religioznawstwa aż po sztukę i architekturę.

Ćwiczenie 3.1

Czy w kwestii podejścia do tradycji grecko-rzymskiej Stanisław Stabryła zgadza się ze stanowiskiem Zbigniewa Herberta? Uzasadnij odpowiedź.

Ćwiczenie 3.2

Ćwiczenie 3.3

Określ prawdziwość poniższych stwierdzeń.

<i>Stwierdzenie</i>	<i>Prawda</i>	<i>Falsz</i>
W Polsce nawiązania do antyku pojawiały się do XVIII wieku.	☐	☐
Do dziedzin, w których widać nawiązania do antyku, należy filozofia.	☐	☐
Współcześnie nawiązuje się do antycznej chemii.	☐	☐
Nawiązania do antyku świadczą o przynależności Polski do kultury zachodniej.	☐	☐

Ćwiczenie 3.4

Dlaczego oderwanie współczesnej kultury od tradycji antycznej miałoby „prowadzić do zubożenia naszego życia umysłowego i duchowego”? Rozważ problem i sformułuj trzy argumenty do dyskusji.

Ćwiczenie 3.5

Stanisław Stabryła w cytowanym fragmencie nie podał żadnych konkretnych tytułów dzieł sztuki. Korzystając z dowolnego źródła, znajdź i wymień trzy tytuły współczesnych tekstów kultury inspirowanych antykiem.

Mity Greków i Rzymian

Wśród osiągnięć kultury greckiej wymienia się mity. Oczywiście nie stanowią one własności mieszkańców Półwyspu Peloponeskiego. Tego typu opowieści tworzyły wszystkie ludy. Jednak najsilniej na historię kultury europejskiej (i nie tylko) wpłynęły właśnie mity Greków i Rzymian.

Ćwiczenie 4.1

Przypomnijcie w klasie znane wam trzy, cztery mity greckie lub rzymskie.

Ćwiczenie 4.2

Zastanówcie się i odpowiedzcie na pytania:

- Czego te mity uczyły Greków lub Rzymian?
- Czy wśród przedstawionych podczas lekcji mitów można znaleźć takie, które mają kilka wersji, tzn. różnią się w jakichś szczegółach?
- Czy te różnice wpływają na zmianę sensu opowieści?

Uzasadnijcie swoje odpowiedzi.

Ćwiczenie 4.3

Podczas wspólnej pracy spróbujcie: stworzyć definicję mitu, określić tematykę mitów.

Ćwiczenie 4.4

Ćwiczenie 4.5

Uzupełnij notatkę na temat mitów.

wielu, postawy, mają oni, nadprzyrodzonych, otaczający ich, bogowie, zwierzęta, politeizmem, bogami, monoteizmem, naturalnych, ich wewnętrzny, ludźmi, Bóg, bogów, ma on, jeden

Mity objaśniały naszym przodkom świat. Tłumaczyły, w jaki sposób powstał, jak jest zbudowany. Mówiły o pochodzeniu zjawisk, ale też sankcjonowały pewne Wskazywały, jak zachowywać się w relacjach między, ale też w relacjach człowiek – Grecy i Rzymianie wierzyli, że jest i swoje określone obszary działania. Taki rodzaj wierzenia nazywa się

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Funkcje mitów

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Mity opowiadały o pochodzeniu bogów, świata, człowieka. Pełniły kilka ważnych funkcji.

Część tych funkcji straciła już znaczenie – współcześni Grecy czy Rzymianie nie modlą się do Zeusa ani Jowisza. Nie oznacza to końca mitów. Twórcy XX i XXI wieku nadal inspirowali się tymi dawnymi opowieściami, ponieważ mity są źródłem wielu archetypów i toposów.

Początki literatury i retoryki

Dla zainteresowanych

Definicja: Archetyp

(gr. *archétypon* – ‘pierwowzór’) – pojęcie wprowadzone przez [Carla Gustava Junga](#), sięgające do dokonań twórcy psychoanalizy – [Zygmunta Freuda](#), oznaczające odwieczny wzorzec zachowania, który istnieje w nieświadomości zbiorowej i dziedziczony jest w sposób „naturalny”, a odnosi się do uniwersalnych zjawisk, np. cierpienia, śmierci.

Definicja: Topos

(gr. *tópos* – ‘miejsce’) – pojęcie określające tzw. *loci communes*, czyli „miejsca wspólne” w kulturze; wciąż powracające motywy i tematy, wskazujące na ciągłość tradycji danej kultury, a przez swą powtarzalność ułatwiające zrozumienie „miejsca”. Do badań nad sztuką wprowadził to pojęcie niemiecki literaturoznawca [Ernst Robert Curtius](#).

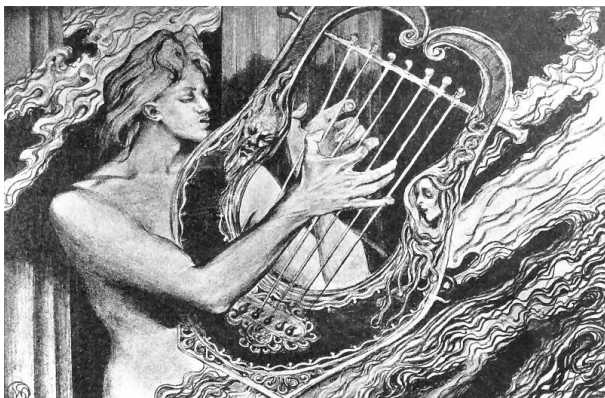
Ćwiczenie 5

W omówionych wcześniej mitach też można znaleźć archetypy i toposy. Wskaż je.

Grecy i Rzymianie zostawili nam literaturę. Warto jednak pamiętać, że dzięki nim istnieją nie tylko wielkie dzieła, ale również idea podziału literatury na rodzaje. Arystoteles – jeden z największych uczonych antyku (przez niektórych historyków kultury uznawany za najważniejszego i najwszechstronniejszego) –

w swej *Poetyce* pisał o dramacie oraz liryce i epice (choć dwu ostatnich pojęć nie użył). To właśnie Grecy nazwali rodzaje literackie:

- epika (gr. *epikós* – ‘epicki’, czyli ‘złożony ze słów’),
- dramat (gr. *dráma* – ‘działanie’),
- liryka (gr. *lyrikós* od słowa *lýra*, czyli ‘lira’).

Apollo na Olimpie

Stanisław Wyspiański, Apollo na Olimpie, ok. 1897, rysunek ołówkiem, domena publiczna

Ciekawostka

Nazwa *liryka* wywodzi się od słowa *lira*. Lira to instrument strunowy wynaleziony w starożytnej Grecji. Nazwa rodzaju literackiego świadczy o tym, że w antycznej Grecji utwory liryczne były śpiewane przy akompaniamencie instrumentu. Lirykę starogrecką można nazwać też meliką – wyraz ten (gr. *melikós* – ‘melodyczny’) kojarzy się z melodią.

Ważne!

Grecy mieli świadomość, że podział literatury nie kończy się na wyróżnieniu rodzajów, lecz jest zdecydowanie głębszy.

LITERATURA

↓

RODZAJ

↓

GATUNEK

↓

ODMIANA GATUNKOWA

Wiele gatunków stosowanych dziś w literaturze wywodzi się z antyku.

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj właściwe nazwy gatunków literackich do rodzajów literackich. Skorzystaj ze *Słownika terminów literackich* lub innego źródła.

pean, epos, anakreontyk, dramat satyrowy, komedia, tragedia, pieśń, tren, dytyramb, oda

Epika	
Liryka	
Dramat	

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W życiu Greków i Rzymian wiele było sytuacji, w których należało skutecznie (ale też pięknie) przemawiać. Dotyczyło to np. spotkań na greckiej **agorze** lub w rzymskim senacie, uroczystości rodzinnych (np. pogrzeb), rozpraw sądowych itd. Aby osiągnąć założony skutek, uczono się przemawiania. Zapewniała to retoryka (oratorstwo). Sztukę wymowy ćwiczyli Grecy i Rzymianie (wybitne osiągnięcia mieli tu Grecy: Gorgiasz, Sokrates – potwierdza to jego mowa obrończa – oraz Arystoteles, a także Rzymianie: Cynceron, Tacyt, Kwintylijan).

W następnych epokach doświadczenia antyku były punktem odniesienia: studiowano najwspanialsze mowy starożytnych retorów, a nawet (w średniowieczu) traktowano je jako podstawę jednego z kierunków studiów.

Zadaniowo

Ćwiczenie 7

Wykorzystaj informacje podane w temacie lekcji oraz znajomość mitów i ułóż krzyżówkę, której rozwiązaniem będzie „mitologia”. Zredaguj hasła wraz z pytaniami. W razie problemów sięgnij do zamieszczonego poniżej samouczka.

[Film dostępny na portalu epodreczniki.pl](#)

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0, muzyka: audiojungle.net

samouczek - Jak zrobić krzyżówkę? Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0, muzyka: audiojungle.net.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.